

Handelsförmåner för u-länder – hur påverkas exporten?

Ett vanligt sätt för industrialiserade länder att stödja utvecklingsländer är att erbjuda lägre tullar vid import. Syftet är att öka utvecklingsländernas exportintäkter och att göra det möjligt för dem att exportera fler typer av varor. Vi undersöker om EU:s handelsförmåner för utvecklingsländer bidragit till att fler olika varor exporteras till EU. Vi visar att:

- Handelsförmåner i vissa fall leder till att fler olika varor exporteras och i andra fall leder till att *färre* varor exporteras.
- När handelsförmånerna infördes gav de det önskade resultatet, dvs. en mer diversifierad export, men på senare tid är resultaten mer blandade.
- Det är vanligare att exporten av jordbruksvaror koncentreras till färre varor jämfört med exporten av andra varor.

Vad är handelspreferenser?

Så kallade handelspreferenser har under lång tid spelat en central roll i handelsrelationerna mellan industrialiserade länder och utvecklingsländer. Rent konkret innebär handelspreferenser att industrialiserade länder ger utvecklingsländer möjlighet att exportera till lägre tullar till industriländerna än de som gäller för andra exportländer, samtidigt som utvecklingsländerna själva inte behöver erbjuda lägre handelshinder på sin import. Tanken är att utvecklingslandet får en konkurrensfördel, eftersom dess företag möter lägre tullar vid export än företag i konkurrerande industriländer.

Målet med handelspreferenser

Det övergripande målet med handelspreferenser är att stödja fattigare länders tillväxt och utveckling. Detta uppnås i huvudsak genom ökade exportintäkter och exportdiversifiering. Ökade exportintäkter väntas följa för att man säljer fler enheter av exportvaran och för att det pris producenten kan ta ut blir högre eftersom den betalar lägre eller inga tullar jämfört med producenter i andra länder. Handelspreferenser är dessutom tänkta att leda till exportdiversifiering. Det som talar för en diversifiering av exporten är att lägre tullar innebär lägre kostnader för att exportera, vilket i sin tur skulle innebära att fler produkter kan exporteras med lönsamhet. Ju fler olika produkter som exporteras, desto mer diversifierad är exporten.

Export- diversifiering leder till tillväxt

Forskning har visat att exportdiversifiering tenderar att leda till tillväxt. Detta gör exportdiversifiering till ett viktigt mål, eftersom tillväxt i sin tur är en mycket viktig faktor för att minska fattigdom och generellt öka levnadsstandarder. Exportdiversifiering kan dessutom vara särskilt viktigt för utvecklingsländer, eftersom de ofta är beroende av att exportera ett fåtal jordbruksvaror och råvaror vars pris ofta varierar kraftigt på världsmarknaden. Genom att fler typer av varor kan exporteras kan ländernas sårbarhet för sådana prissvängningar minska.

Förväntar vi oss export- diversifiering?

Trots att länder som tillämpar handelspreferenser för utvecklingsländer explicit säger sig vilja bidra till exportdiversifiering, är det ur ett teoretiskt perspektiv inte självklart att man kan förvänta sig den effekten. Det som talar för en diversifiering av exporten är att lägre tullar innebär lägre kostnader för att exportera, vilket i sin tur skulle innebära att fler produkter kan exporteras med lönsamhet.

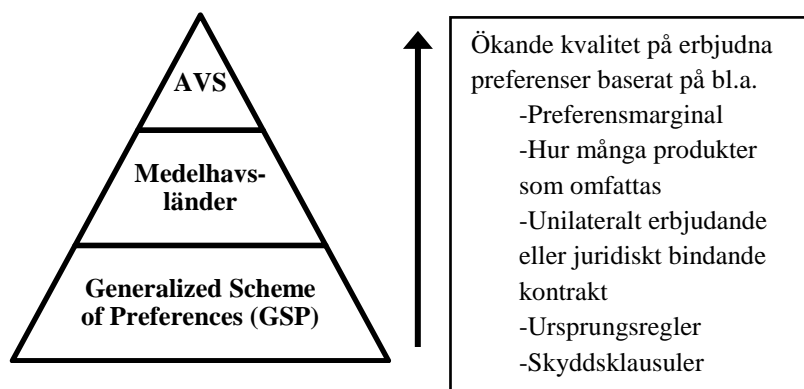
Preferensprogram innefattar dock sällan alla produkter som ett land skulle kunna exportera. Därför kan man också tänka sig att länder svarar på preferenser genom att i ökad utsträckning koncentrera sina begränsade produktionsresurser till ett fåtal exportvaror där skillnaden mellan "normal" tull och preferenstull (den så kallade *preferensmarginalen*) är särskilt stor. En specialisering utifrån vilka varor som har höga preferensmarginaler riskerar att styra produktionen i utvecklingsländer mot produktion av varor som de inte är effektiva producenter av men som de kan sälja med förtjänst tack vare en hög preferensmarginal. I dessa fall bidrar preferenserna till en mindre effektiv produktion samt förstärker ländernas beroende av ett fåtal exportvaror vilket är raka motsatsen till preferensernas syfte att bidra till exportdiversifiering.

En utvidgning av preferenserna till nya länder eller minskade preferensmarginaler kan få stora negativa effekter om preferenserna skapat en specialisering baserat på vilka varor som har höga preferensmarginaler snarare än utifrån komparativa fördelar. För den långsiktiga ekonomiska utvecklingen i utvecklingsländer är det därför viktigt att inte enbart veta om preferenserna ökar handelsvolymen utan även att veta om exporten blir mer diversifierad eller mer specialiserad. Utifrån ett rent teoretiskt perspektiv går det inte att fastställa vilka effekter handelspreferenser har på exportdiversifieringen. Det betyder att det är angeläget att analysera frågan med empiriska metoder. I nuläget finns dock nästan ingen forskning om detta.

EU:s handelspreferenser

Europeiska Unionen (EU) har erbjudit olika former av handelspreferenser till utvecklingsländer sedan 1960-talet. Alla utvecklingsländer har haft möjlighet att utnyttja det så kallade GSP-systemet (GSP: *Generalized Scheme of Preferences*). Utvalda varor har därmed kunnat exporteras till lägre tull än den som annars gällt. Vissa länder har haft tillgång till bättre marknadstillträde under mer gynnsamma handelspreferensavtal. Länder kring Medelhavet har t.ex. haft särskilda avtal som omfattar fler varor och som har gett större tullnedsättningar än GSP. Före detta kolonier inom gruppen AVS-länder (Afrika, Västindien och Stilla havet) har vidare erbjudits ytterligare lite bättre villkor. Figur 1 ger en överblick över EU:s olika handelspreferenssystem.

Figur 1. Överblick över EU:s handelspreferenssystem

Villkoren för preferenserna har förändrats över tiden genom exempelvis ändrade regler för vilka produkter som omfattas och hur en varus ursprung fastställs. Det är dock svårt att generellt säga hur detta påverkat förutsättningarna för handeln. Under den studerade perioden har allt fler länder kommit att omfattas av EU:s handelspreferenser och EU:s tullar mot länder utan preferenser har minskat. Detta minskar värdet av preferenserna för de länder som haft dem från början.

I denna studie utvärderas om EU:s olika system för handelspreferenser lett till en mer diversifierad export eller inte. Samtliga handelspreferensprogram som använts av EU under perioden 1962-2007 omfattas. Alla utvecklingsländer som det finns data för inkluderas som exportörer. De importörer som ingår är samtliga 15 länder som var medlemmar i EU 1995.

Mått på exportdiversifiering

Exportdiversifiering kan definieras och mätas på olika sätt. Vi använder därför flera olika mått för att säkerställa att våra resultat inte är känsliga för vilket mått som valts. Vårt huvudsakliga mått för

att mäta exportdiversifiering är att för varje landpar och år räkna antalet exporterade produkter på en förhållandevis detaljerad nivå. Om det exporterande landet exporterar fler produkter till en given importör som en följd av att ha fått tillgång till handelspreferenser så tolkas det som att landets export blivit mer diversifierad.

Sektorsspecifika effekter

Det finns anledning att tro att effekterna av handelspreferenser skiljer sig åt mellan olika sektorer. Utvecklingsländer anses t.ex. ofta ha komparativa fördelar i exempelvis jordbruksprodukter, samtidigt som handelshindren generellt är ganska höga för den sektorn. Tullåttnader på jordbruksprodukter skulle i det perspektivet kunna spela särskilt stor roll för utvecklingsländers möjlighet att bredda sin export. För att undersöka detta analyserar vi effekterna på jordbruksprodukter separat.

Våra resultat

Tabell 1 ger en översikt över studiens resultat.

Tabell 1. Procentuell förändring av antalet exporterade produkter som en följd av handelspreferenser

<i>Handelspreferenssystem</i>	<i>Alla sektorer</i>	<i>Jordbruks-sektorn</i>
GSP (1971-1980)	23	18
GSP (1981-1995)	16	4
GSP (1996-2007)	17	7
Medelhavspreferenser (från 1960-talet)	15	2
Medelhavspreferenser (från 1976)	-3	-23
Medelhavspreferenser (från 1990-talet)	-4	-20
AVS-preferenser (1964-1974)	30	32
AVS-preferenser (1975-1988)	4	-6
AVS-preferenser (1989-2007)	-12	-22

Notera: Preferenserna till Medelhavsländer bygger på individuella avtal med varje enskilt land, vilket gör att de olika generationerna av avtal inte inleds samma år för alla Medelhavsländer.

Resultat för GSP-preferenser

Resultaten i Tabell 1 visar att de handelspreferenser som varit öppna för alla utvecklingsländer, d.v.s. GSP-preferenserna, generellt bidragit till exportdiversifiering. Om alla typer av varor inkluderas så ledde den första generationen av GSP-preferenser till att 23 procent fler produkter kunde exporteras. Motsvarande siffra för jordbruksvaror är 18 procent. De tidiga GSP-preferenserna har således en något starkare positiv effekt för exportdiversifieringen för icke-jordbruksvaror än för jordbruksvaror. Senare versioner av GSP-preferenserna har överlag positiva men något mindre exportdiversifieringseffekter. Antalet jordbruksprodukter som exporteras fortsätter också öka, men i en

lägre utsträckning. GSP-preferenserna tycks alltså generellt haft ganska goda effekter genom ökad exportdiversifiering.

Resultat för Medelhavspreferenser

Fokuserar man däremot på handelspreferenserna för Medelhavsländer så uppvisar resultaten i Tabell 1 delvis ett annat mönster. Tre viktiga slutsatser kan dras. För det första ser man en likartad trend över tid som för GSP-preferenser: Det är de tidiga preferenserna som har störst positiv effekt. För det andra är det, precis som för GSP-preferenser, stora skillnader mellan de generella effekterna för alla typer av varor och effekten på jordbruksvaror. Alla tre generationerna av Medelhavspreferenser leder till mindre positiva eller större negativa effekter för jordbruksvaror. För det tredje ser vi för Medelhavspreferenser, till skillnad från vad som var fallet för GSP-preferenser, att de senare generationerna av handelspreferenser faktiskt leder till *negativa* effekter d.v.s. ökad specialisering av exporten. Även om effekterna överlag är ganska små så sticker resultaten för jordbruksprodukter ut, och antalet olika exporterade jordbruksvaror minskar kraftigt, med 20-23 procent. De Medelhavsländer som ges möjlighet att exportera under mera gynnsamma förhållanden svarar alltså under senare tidsperioder genom att *specialisera* sig på färre exportvaror, och det mönstret gäller särskilt för jordbruksvaror.

Resultat för AVS-preferenser

På papperet har AVS-preferenserna alltid varit de mest generösa. Det skulle alltså kunna finnas anledning att tro att de preferenserna skulle ha de största effekterna. Detta är också det resultat vi finner för den första generationen av AVS-preferenser. De preferenserna ledde enligt våra resultat till att 30-32 procent fler olika varor exporterades från AVS-länder (och skillnaden var mycket liten mellan jordbruksvaror och andra varor). Intressant nog försvinner dessa stora diversifieringseffekter för den andra generationen av handelspreferenserna, och vi finner där en svag positiv effekt för alla varor men en svag *negativ* effekt för jordbruksvaror. För den tredje generationen AVS-preferenser finner vi slutligen relativt stora negativa effekter både för alla varor och för jordbruksvaror. Återigen är det antalet exporterade jordbruksvaror som påverkas mest i negativ riktning, med en nedgång på 22 procent.

Diskussion

Vår studie leder fram till flera slutsatser. För det första visar den att handelspreferenser kan ge upphov till både positiva och negativa effekter på antalet varor som exporteras. Mer forskning behövs för att ta reda på vilka omständigheter som får länder att svara på handelspreferenser genom att diversifiera sin export eller tvärtom satsa på ökad specialisering.

För det andra visar studien att handelspreferensprogram tenderar att öka antalet olika icke-jordbruksvaror mer än antalet jordbruksvaror som exporteras. I de allra flesta fall är den positiva effekten större för icke-jordbruksvaror än för jordbruksvaror. Även när effekten är negativ (ökad specialisering i exporten) är den större inom jordbrukssektorn än för alla varor. Detta är lite överraskande men en möjlig förklaring kan vara att preferensmarginalerna potentiellt är större inom jordbrukssektorn, samtidigt som det förekommit begränsningar i preferenstillträdet för vissa jordbruksvaror. Höga preferensmarginaler innebär att länder med preferenser får en relativt stor konkurrensfördel gentemot producenter i andra länder och de kan därmed tjäna på att specialisera sig inom dessa produkter särskilt om tillträdet för andra jordbruksprodukter som de potentiellt hade kunnat exportera är begränsat.

För det tredje verkar det finnas en negativ trend över tid då tidiga versioner av handelspreferenser i regel har haft den önskade positiva effekten på exportdiversifiering, men över tid övergår ofta dessa positiva effekter i negativa effekter, särskilt för jordbruksvaror. Vår studie kan inte svara på *varför* vi ser denna trend, men en *tänkbar* förklaring kan vara att allt fler länder inkluderas i handelspreferenssystemen över tid. När fler länder får handelspreferenser innebär det att konkurrensen inom handelspreferensprogrammen ökar. Med andra ord är det fler länder som ges samma förmånliga marknadstillträde som tidigare ganska få länder haft. Det är då tänkbart att länder som tidigare kunnat exportera en lång rad varor tack vare att de varit relativt ensamma om att erbjudas de låga tullarna istället väljer att koncentrera sig på ett fåtal varor som man har allra bäst förutsättningar att kunna exportera.

Källa Persson, Maria och Fredrik Wilhelmsson (2016), "EU trade preferences and export diversification", *World Economy*, 39(1), s. 16-53.

Författare Maria Persson* och Fredrik Wilhelmsson

*Maria Person arbetar på Nationalekonomiska institutionen vid Lunds Universitet och är dessutom affilierad till Institutet för Näringslivsforskning.

Mer information

Maria Persson
E-post: maria.persson@nek.lu.se
Telefon: 046 – 222 46 70

Fredrik Wilhelmsson
E-post: fredrik.wilhelmsson@agrifood.lu.se
Telefon: 046 – 222 07 85

**Vad är AgriFood
Economics
Centre?**

AgriFood Economics Centre utför kvalificerade samhällsekonomiska analyser inom livsmedels-, jordbruks- och fiskeriområdet samt landsbygdsutveckling. Verksamheten är ett samarbete mellan Sveriges lantbruksuniversitet och Lunds universitet och syftar till att ge regering och riksdag vetenskapligt underbyggda underlag för strategiska och långsiktiga beslut.

Kontakt

AgriFood Economics Centre
Box 730, 220 07 Lund
AgriFood Economics Centres publikationer kan beställas eller laddas ned på www.agrifood.se

---